

NYA Mäktaren

VOLYM VII

Teologisk bilaga till Kyrka och Folk nr 8/05

Sakramenten – vapen mot den andliga terrorn

1. Den andliga terrorns mål och medel

”Vid kvällsbrisen hörde de Herren Gud vandra i lustgården. Och mannen och hans hustru gömde sig för Herren Guds ansikte bland träden i lustgården. Men Herren Gud kallade på mannen och sade till honom: 'Var är du?' Han svarade: 'Jag hörde ljudet av dig i lustgården och blev förskräckt eftersom jag är naken. Därför gömde jag mig.'”
1 Mos 3:8-10.

Jag blev förskräckt, detta är terrorismens kännetecken. Den gör människor rädda. Det är lätt att utöva makt över människor som är rädda. Det som hände på syndafallets ödesdigra dag var resultatet av den första förödande terrorattacken som utfördes av all terrors och skräcks ursprung, Satan, den store andlige terroristen. Offren för denna första attack är hela mänskligheten. Det första som dukade under var människans ursprungliga tillit till Gud. Guds ursprungliga plan som vi förstår den i Bibelns två första kapitel, i Jesu liv och i Bergspredikan och i alla texter om underordning i apostlarnas brev, var att allt levande skulle vara utlämnat till Gud och till varandra utan att någonsin bli sviket eller präglad av rädsla.

Ingen skulle behöva slåss för sina egna rättigheter eftersom alla andra skulle värna dem. Den svage skulle vara utlämnad åt den starkare i full visshet om att den starkare brukar all sin makt inte till att ta utan till att ge. I detta ursprungliga tillstånd skulle alla, åtminstone i andlig mening, kunna var nakna utan att behöva skydda sin integritet och utan skam. Detta har nu gått förlorat och istället måste människan skylla sig mot Guds vrede och beväpna sig mot den svikna skapelsens vrede, den som i sin tur suckar under människans maktmissbruk. Den tillitsfulla underordningen har vänts till uppror och förtryck i alla slags relationer. I detta sammanbrott ser vi tydligt terroristens mål, han som gläder sig när de som hörde samman skiljs ifrån varandra. Särskilt gläder han sig när kropp och själ skiljs åt i den fysiska döden och när människan skiljs för evigt från Guds kärlek i den eviga döden. Osmins aria i Mozarts opera *Enleveringen* ur *Seraj* uttrycker dessa syften på ett

öppenhjärtigt sätt: *Ach wie will ich triumphieren, wenn ich sie zum Richtplatz führe und die Hälse schnüre zu, schnüre zu...*

Så långt målet men hur är det då med den andliga terrorns medel? Redan här urskiljer vi ett mönster som löper igenom hela Bibeln och hela livet. Den andliga terrorn använder sig både av laglöshet och av lag för att skapa skräck. Först förvandlar sig den onde till en ljusets ängel och övertygar människan om att det som är förbjudet är något gott. I svagare form förförs människan till att tro att det som är ont inför Gud i själva verket är något gott. I grövre form accepterar människan att det inte finns några problem förenade med överträdelser av Guds vilja. Till slut så har människan istället för att ha sin lust i lagen sin lag i lusten.

Det är inte svårt att se att laglöshetens ande växer i styrka i världen dessa dagar, utanför den synliga kyrkan och inom den: *”Låt ingen bedra er på något sätt. Ty först måste avfallet komma och laglöshetens människa, fördärvets son, öppet träda fram, motståndaren som förhäver sig över allt som kallas gud eller heligt, så att han sätter sig i Guds tempel och säger sig vara Gud.”* 2 Tess 2:3f. Men laglösheten orsakar rädsla främst hos medmänniskorna som kränks av den laglöses framfart men den laglöse själv är i hög grad utan fruktan. Den laglösa människan upplever snarare motsatsen till fruktan, nämligen fred och säkerhet. Det var i det tillståndet som Adam och Eva åt av den förbjudna frukten. Och i deras fotspår har miljarder människor lugnt gått över lagens gränser. Det är ett dramaturgiskt genidrag av själafienden att låta den andliga terrorn föregås av det andliga tillstånd som kallas falsk säkerhet. Aposteln är medveten om att den andlige terroristen i stor utsträckning kommer att lyckas med sin strategi. Han skriver: *”När folk säger: 'Fred och trygghet' då drabbas de av undergång lika plötsligt som smärtan kommer över en kvinna som skall föda, och de slipper inte undan.”* 1 Tess 5:3. För det otränade ögat kan det ibland vara svårt att skilja den falska säkerhetens tillstånd från förtröstan, vilket påminner oss om vikten av att rätt dela lag och evangelium. Lagen måste predikas så radikalt att de säkra kan väckas till en salig oro och

evangelium predikas så att de väckta och oroade själarnas kan föras till trons vila som aldrig sluter fred med synden.

Om laglösheten är det första medel som den andlige terroristen använder sig av så kan han som ett andra steg bruka Guds egen lag mot oss människor. Omedelbart efter att med hjälp av falska löften ha lockat Adam och Eva att bryta det enda förbud som Gud givit dem, så förvandlar sig den onde till åklagaren som plågar syndarna med Guds lag i deras samveten. Sedan dess försöker den onde hålla jämna steg med Guds uppenbarelse av sin goda lag och utvecklar sin skicklighet i att använda Guds lag som ett medel för vrede och skräck. Men detta leder oss nu fram till en mer komplicerad nivå i vårt underrättelsesmaterial, alltför komplicerat för mig varför jag nu måste avslöja några av mina källor.

2. Den andliga terrorns förutsättningar

I sitt stora verk *Den kristna försoningstanken*, Lund 1930, understryker Gustaf Aulén att det finns ett dualistiskt drag i försoningsläran. Kristi försoning kan beskrivas som hans segerrika kamp mot fördärvmakterna: synden, döden och djävulen. I opposition mot Anselms försoningslära och den lutherska ortodoxins som Aulén kallar latinsk eller juridisk, hävdar Aulén att de tidiga kyrkofäderna och Luther tecknade bilden av försoningen som en dualistisk strid, en framställning som Aulén kallar klassisk eller dramatisk.

Arvid Sjöstrand, vars bidrag till svensk teologi i övrigt inte varit av förblivande betydelse skrev 1937 en utmärkt avhandling om två försoningsläror hos två biskopar från ortodoxins tid, nämligen Laurentius Paulinus Gothus i Strängnäs och Jonas Magni i Skara.¹ I denna avhandling avslöjar Sjöstrand djupgående svagheter i Auléns förståelse av Luthers försoningslära och för i bevis en mycket större kontinuitet mellan denne och den senare lutherska ortodoxin. Den svaga punkt hos Aulén som Sjöstrand avslöjar finns i förståelsen av förhållandet mellan lagen och de övriga fördärvmakterna. Aulén ser inte klart att det är Guds dömande lag som skapar utrymme och legitimitet för de andra fördärvmakterna att angripa och plåga människan. Därför kan Kristus inte nöja sig med att besegra fördärvmakterna utan han måste även tillfyllstgöra Guds kränkta lags krav på straff och uppfyllelse.

I sin förståelse av lagen står Aulén i beroende av Ritschl och hans antinomistiska teologi. Denne beskriver² försoning enligt följande i förenklade drag: Lagen kräver av människan inte bara lydnad utan även en spontan kärlek och då kärleken inte kan vara spontan som ett svar på budord så spränger lagen sig själv. Samtidigt så överträffar Jesus Kristus i sitt offer av sig själv för sina fiender lagens krav. Då har lagen dödat sig själv och Kristus har uppenbarat den spontana kärleken. Det är så Kristus rättfärdiggör och befriar människorna ifrån fördärvmakterna enligt Ritschl.³ Men mot bilden av lagen som löper amok beskriver Sjöstrand Luthers förståelse av försoningen och av förhållandet mellan djävulen och lagen enligt följande: Lagen i sig själv är god och dess krav är rättvisa. Lagen kan inte rymma en konflikt mellan den själv och den spontana kärleken. Det vore psykologiskt omöjligt. Lagen som är god i sig själv kan avslöja synden. Lagen i dess funktion av att vara syndarens anklagare kommer att nå sitt slut. Det finns verkligen ett slags dualism i Luthers lära om försoningen. Han ser nämligen en konflikt i Gud mellan kärlek och vrede. Guds vrede är en skärpning av lagen och dess dömande kraft.⁴ Men lagen har också en annan relation till den fallna människan. Den driver människan till synd. På det sättet är lagen en fiende till Guds nåd och till Kristus. Djävulen använder lagen för att snärja människan i synden.⁵ Och som djävulen kan använda lagen så kan han också utnyttja Guds vrede till att bryta ner. Men hur kan Guds lag och vrede bli djävulens verktyg? frågar Sjöstrand.⁶

Svaret kan bara bli ett: med hjälp av dess dömande funktion. När lagen dömer samvetena, kan djävulen ta den i sin tjänst, och

genom tortyren av människors samveten driva dem djupare in i synden. Mot denna bakgrund står det klart att människan inte kan bli förlöslad från synden, döden och djävulen om hon inte först är försonad med Guds lags domar. Med andra ord så måste lagens dömande kraft upphävas för att beröva djävulen hans mest effektiva redskap.⁷ Men hur kan vi då bli försonade med Gud? Det finns bara ett svar på den frågan: tillfyllstgörelse, satisfaktion.⁸ Gud kan i sin rättfärdighet inte pruta. Det betyder att lagens krav måste uppfyllas. Bara så kan domen upphävas. Den förskräckta syndaren vågar inte tänka på Guds barmhärtighet annat än om han också kan lita på att domen är upphävd och lagen är uppfylld. Först då kan samvetets ångest som förlamar människan hävas. Men människan kan inte själv tillfredsställa lagen. Men det människan inte kunde, det kunde Kristus: Christus satisfecit⁹, Kristus har tillfyllstgjort!

Bakgrunden till detta i Luthers teologi finner vi i Stora Galaterbrevskommentaren. I sin kommentar till Galaterbrevet 4:4 skriver Luther bland annat: ”Ty jag tror på Jesus Kristus, Guds Son, vilken Fadern sände i världen till att friköpa oss fattiga syndare, som ledo förtryck under lagens tyranni. Han gav med slösande frikostighet sitt liv för mig. Då jag därför känner dina skrämmande hotelser, o lag, sänker jag mitt samvete i Kristi sår, i hans blod, i hans död, uppståndelse och seger. Jag vill varken se eller höra något annat än honom.”¹⁰ Luther fortsätter med att beskriva lagen på ett dualistiskt sätt. Samtidigt står det klart att lagen är ett uttryck för Guds goda ordning. Förvisso är detta en underlig tvekamp, där den skapade lagen på detta sätt sammandrabbar med sin Skapare och utan allt berättigande mot Guds Son utövar hela det tyranni, som den utövat mot oss, vredens barn.

Emedan alltså lagen på detta förfärligt gudlösa sätt förbrutit sig mot sin Gud, ställes den inför rätta och anklagas. Kristus säger: Herr Lag, du mäktige och grymme kejsare och tyrann över hela människosläktet, vad har väl jag gjort, eftersom du anklagar, förskräcker och fördömer mig oskyldige? – Lagen som förut har fördömt och dödat alla människor, har nu ingenting att anföra till sitt försvar eller sin ursäkt, och därför dömes och dödas den i sin tur på det sättet, att den förlorar sin rätt, icke endast mot Kristus – som den dock i rättsvidrigt raseri dödat – utan även gentemot alla, som tror på honom. Kristus säger: Kommen till mig, I alle, som ären betungade av lagens ok. Jag hade kunnat besegra lagen med full rätt utan att underkasta mig något lidande, ty jag är lagens herre, och därför har den ingen rätt gentemot mig. Men för er skull som voro under lagen, antog jag edert kött och underkastade mig lagen, d.v.s till råga på allt det anförda underkastade jag mig samma lagens fängelse, tyranni och slaveri, under vilket ni trälade som fångar. Jag lät lagen härska över mig, dess herre, förskräcka mig och lägga mig under synden, döden och Guds vrede, vilket inte ingick i dess skyldigheter. Så har jag med dubbel rätt besegrat, slagit till marken och dödat lagen: först i egenskap av Guds Son, lagens herre, och därefter såsom en av er, vilket är detsamma som om ni hade besegrat lagen.¹¹

Mot den här bakgrunden ser vi att Luthers uppfattning är den att förutsättningarna för den andliga terrorn är den att människan i sin synd, är fördömd av Guds rättfärdiga lag och har överlämnat sig själv till Satans rike. I detta rike kan Satan utnyttja både Guds lag och Guds vrede som vapen mot människan. Men när Kristus lockar lagen att attackera honom som är oskyldig besegrar han lagen och försonar människan med Gud. Därför kan han befria oss alla från Satans terror. Men Guds frälsningsplan innehåller inte bara befrielse från hot och terror utan även den underbara gåvan av den högsta moraliska och andliga kvaliteten, nämligen Guds rättfärdighet som tillräknas människan genom tron på grund av den tillfyllstgörelse som Jesus Kristus har fullkomnat. Detta skapar en hållfast grund för ett andligt tillstånd som är motsatsen till

terror och skräck och är ett återskapande av den ursprungliga tillit som fanns i Paradiset, nämligen den saliga vissheten om nådens förhållande till Gud. Minns hur Luther beskriver sin upptäckt av rättfärdiggörelsen som en upplevelse av att träda in genom portarna till Paradiset.

3. Motsatsen till den andliga terrorn är vissheten

Ett av de radikalaste uttrycken för den saliga vissheten i Den heliga Skrift finner vi i 1 Joh. 4:17: ”I detta har kärleken nått sitt mål hos oss: att vi är frimodiga på domens dag. Ty sådan han är, sådana är vi i den här världen.” I fast förvisning om Guds nåd vet en pånyttfödd kristen att hon är som Kristus i fråga om moralisk kvalitet inför Gud, inte genom egna gärningar utan som en gåva av Guds nåd. I sin bibliska katekes ställer Henric Schartau frågan: ”Hur ser Gud på människan i rättfärdiggörelsen? Alldeles som han ser på Frälsaren själv”, lyder svaret.¹² Trots att evangeliet är så klart så kan den andlige terroristen rikta sina skrämmande attacker också mot dem som hörsammar evangelium. Hans sista möjlighet är att fånga själarna i en sådan fromhet att de ständigt försöker göra sig världiga att få tillämpa evangeliets löften på sig själva. Och när de aldrig uppnår denna värdighet kommer de aldrig nå vissheten utan förbli under den andliga ovisshetens terror. Luther har ett slående namn för denna förfinade terrorist: *monstrum incertitudinis*¹³

”Må vi tacka Gud för att vi har befriats från detta ovisshetens vidunder och nu kunna vara vissa om att den helige Ande ropar och utsänder sin utsägliga suck i våra hjärtan. Och detta är vår grund: Evangelium befäller oss att betrakta, icke våra goda gärningar och vår fullkomlighet, utan Gud själv, som giver löfena, och Kristus själv, Medlaren. Påven däremot vill att man skall rikta ögonen, icke på Gud i hans löften, icke på översteprästen Kristus utan på våra gärningar och vår förtjänst. Då följer med nödvändighet osäkerhet och förtvivlan medan det i förra fallet följer visshet och glädje i Anden, därför att man håller sig till Gud, som icke kan ljuga. För han säger ju: Se jag giver dig min Son i döden för att han med sitt blod må återlösa dig från synden och döden. Inför sådana ord är det omöjligt att tvivla, såvida man inte rent ut vill förneka Gud och detta är anledningen till att vår teologi är viss: Den rycker oss från oss själva och ställer oss utanför oss själva, så att vi icke förlitar oss till våra egna krafter, vårt samvete, vår erfarenhet, vår person eller våra gärningar utan på det som är utanför oss, nämligen Guds löfte och Guds sanning, som icke kan svika.”¹⁴

Min uppfattning är att vi i detta citat står inför den innersta kärnan av Luthers teologi, ja inför evangeliets innersta kärna. Alla läror och ordningar i Kyrkan kan förstås i deras relation till huvudsyftet, att skapa i människan den saliga visshet som besegrar ovisshetens monster och därför all annan andlig terror. Jag skulle också vilja påstå att en person som nått den saliga visshetens tillstånd även är ett mindre lättskrämt offer för den fysiska och politiska terrorn som vill skrämmas med hotet om död. De som lever i den falska säkerhetens bubbla löper en mycket större risk att drabbas av panik när terrorn får bubblan att brista. När jag studerade teologi i Uppsala fick vi lära oss att ingen människa längre ställer Luthers fråga: Hur kan jag finna en nådig Gud? Det hade nog min lärare lärt sig av Paul Tillich. Därför skulle Luthers teologi inte heller vara av något intresse för vår tids människor. Verkligen? Men om vi formulerade frågan i enlighet med den problematik som Luther behandlar i Galaterbrevskommentaren, hur kan jag slippa att vara rädd? Skulle det kunna vara en aktuell fråga i vår tid? Ja, jag skulle vilja säga att det är den stora frågan i vår tid. Och det bästa svaret på den frågan i terrorns tidevarv är enligt min övertygelse det glada budskapet om Kristi rättfärdighet som tillräknas den som tror och som tillägnas personligt genom nådens medel.

Låt oss påminna oss den enkla lärdomen från konfirmations-

undervisningen att frasen: frukta inte eller var inte rädd upprepas 365 gånger i Bibeln. Aposteln Johannes skriver om Guds rättfärdiggörande kärlek som Gud för över till oss genom nådens medel: ”Rädsla finns inte i kärleken, utan den fullkomliga kärleken driver ut rädslan. Rädslan hör ju samman med straff, och den som är rädd är inte fullkommen i kärleken.” 1 Joh. 4:18. Detta är att var viss i nådens förhållande med Gud. Genom att förnya vittnesbördet om evangelium, som Martin Luther uppfattade det, ställer man sig inte utanför tidens frågor eller förhindrar effektiv evangelisation och kyrkotillväxt. Tvärtom! Vår heliga kallelse i terrorns tidevarv är att räcka människor de vapen som ensamma kan besegra den andliga terrorn och samtidigt göra den politiska terrorn mindre effektiv.

4. Sakramenten är vapen som förstör terrorn och skapar visshet

Prästen och teol. doktorn Tom G A Hardt, skriver i en uppsats om altarets sakrament: Det skulle vara mycket bättre om den onyttiga katolikerskräcken, som gör sig skyldig till sådana felaktiga och osunda överdrifter i sina attacker mot transsubstantiationsläran, ville redogöra för det lutherska innehållet i stället genom att understryka Roms felsteg ifråga om nådemedlen. Det är lärorikt att lägga märke till att det ofta råder en stor okunnighet om var stridlinjerna egentligen löper här. Även kyrkliga protestanter accepterar den allmänna uppfattningen att reformationen löste upp banden mellan de yttre nådemedlen och den inre förlåtelsen, och att tro betyder att individens betydelse ersätter den betydelse som prästen och nådemedlen tidigare hade.

En sådan beskrivning vanställer de mest väsentliga skillnaderna mellan Rom och Lutherdomen på ett sådant sätt att motståndarna framställs som om de hade bytt sida med varandra. Om det överhuvudtaget är möjligt att ge en enkel, sammanfattande framställning av frågan, så kan det sägas att reformationen – nota bene den lutherska reformationen – inbjöd till en verklig förlåtelse genom nådens medel. Människor, genom alla år dessförinnan, hade brukat nådens medel i övertygelsen om att dessa inte med visshet skänkte syndernas förlåtelse. Detta var den sanna naturen hos den medeltida teologins monstrum incertitudinis; den andliga ovisshetens monster som bjöd, och än idag bjuder, att ingen må med full visshet tillämpa på sig själv evangeliets löften i Ordet och sakramenten.¹⁵ (min övers.)

Martin Chemnitz har liksom Martin Luther i hjärtat av sin lära upptäckten av frälsningsvissheten. Torbjörn Johansson har i sin så lärorika och inspirerande doktorsavhandling redogjort för hur Martin Chemnitz i hans stora arbete Examen concilii tridentinii kritiserar det tridentinska mötets beslut, som säger att ingen ”med trons visshet, som inte kan misstaga sig förmår veta att han mottagit Guds nåd”. Det tridentinska mötets beslut får därför till följd att: ”Då människor hör, att även den som griper om Kristus i löftet, måste förbli i osäkerhet, börjar de samla på sig gärningar. De nöjer sig inte med de gärningar som Gud föreskrivit i sina bud, utan tänker istället ut andra, såsom åkallandet av helgon, överloppsgärningar, handel med avlater, mässor och meriter. Då dessa gärningar ändå inte ger tröst under anfåktelser, har man hittat på skärselden. Den osäkerhet, som Tridentinum lär ut, kallar Chemnitz för ’en hemsk slakt av samvetena’”.¹⁶

Om vi så vänder oss till vad Chemnitz uttryckligen skriver om sakramenten i sin teologiska handbok, Enchiridion, så ser vi tydligt var han lägger tyngdpunkten. Denna bok är uppställd som en katekes med frågor och svar. Frågan 215 lyder: ”Vilka ting behövs såsom väsentliga delar, för att det skall var ett nytestamentligt sakrament?” Chemnitz svar lyder: ”Två. Först ett yttre synligt element eller tecken i en viss yttre ceremoni eller akt, förordnad och instiftad av Kristus genom ett speciellt ord och uttryckligen befall-

ning och som anbefallts åt hela kyrkan med syfte att det skall brukas till tidens slut. För det andra, behövs ordet eller löftet om nåd förenat med elementet i den handlingen – nämligen (ordet som säger) att sakramenten var instiftade av Kristus med det syftet och nyttan, att genom dem som yttre medel och synliga vittnen Han vill hålla fram, tillämpa, skänka, bekräfta och besegla personligt för dem som brukar dem i tro, nådens löfte som annars förkunnas och erbjuds i evangeliet till alla i allmänhet.¹⁷

Så fortsätter han med att beskriva sakramenten som vapen mot den andliga terrorn i hans svar till frågan: "Av vilken anledning lade Kristus sakramenten till ordet?" "För att vår svaga tro skulle uppehållas och bevaras på det sättet. För vårt sinne kan inte så lätt hålla sig till det ensamma och nakna ordet och fast lita på det. För även om man inte misstror evangeliets allmänna löften när man lyssnar till dem, så är det dock så med ett samvete som är stört och plågat av frestelser, att det vanligen faller i tvivel om huruvida de allmänna löfterna tillhör och omfattar också honom och om han kan och borde tillämpa dem på sig själv. Därför har Kristus, som är rik på barmhärtighet, instiftat yttre och synliga sakrament för att hjälpa vår skada på detta område; genom dessa sakrament, såsom vittnesbörd som öppna och i ögonen fallande, vill Han själv handla med oss och på det här sättet, såsom genom mycket säkra sigill och försäkran vittna om att han förvisso tillämpar, bekräftar och förseglar evangeliets löften individuellt för dem som brukar sakramenten i en sann tro. Utan tvivel verkar Guds Son effektivt i de troende genom dessa hans sakrament, genom att stärka och bevara tron i dem."¹⁸

Till detta vill jag lägga, att Kristus har givit oss sakramenten även som vapen mot det slags andlig terror som utövas av laglöshetens ande, den som vill invägga människan i falsk säkerhet. Vid ingången till Guds rike och till sakramenten står Kristi ord kvar: "Gör bättring och tro evangelium", Mark 1:15. I dopet brister den falska säkerhetens bubbla när en syndare korsfästs med Kristus och den gamla människan så dödas och begravs. Att vara död är verkligen en mycket bra ursäkt för att inte arbeta i syndens tjänst. När vår gamle arbetsgivare kallar oss till jobbet så får en kristen lugnt svara: jag är ledsn, jag kan inte jobba idag, jag är död förstår du, så jag måste stanna hemma hos min frälsare. I samband med altarets sakrament förmanar oss aposteln: "Därför skall en människa pröva sig själv och sedan äta av brödet och dricka av kalken. Ty den som äter och dricker utan att besinna att detta är Herrens kropp, den äter och dricker en dom över sig. Därför finns det så många svaga och sjuka ibland er och ganska många är det som ausomnar. Dömde vi oss själva skulle vi inte bli dömda. Men blir vi dömda, så är det Herren som tuktar oss för att vi inte skall bli fördömda tillsammans med världen." 1 Kor. 11:28-32. Genom självrannsakan och bekännelse bekämpas fiendens första strategi och den falska säkerhetens tillstånd bryts i bättring.

Detta skall naturligtvis inte förstås och tillämpas så att själarna tror att graden av deras bättring är en förutsättning för sakramentets effekt eller för rätten att tillägna sig evangelium. Det skulle förstöra allt. Blott viljan att fly undan Guds dom och istället få Guds välsignelse, viljan att få leva istället för att dö, är ju en tillräcklig drivkraft för att ta emot evangelium. Tom Hardt hjälper oss att förstå detta när han skriver: "När den lutherska bekännelsens fäder ville sammanfatta skillnaden i tron som hade uppstått, sade de: 'Leo X:s bulla har fördömt en mycket nödvändig lära som alla kristna bör hålla fast vid och tro, nämligen att vi skall förtrösta på att vi blivit avlösta, inte på grund av vår ånger, utan på grund av Christ ord: allt vad ni binder på jorden det skall var bundet i himmelen och allt vad ni löser på jorden skall vara löst i himmelen.' (Matt 16:19)

Här i denna bulla som faktiskt är det romerska lärosätets fördömmelse av den de lutherska församlingarna såsom kätterska, öppnar

sig avgrunden som enligt de lutherska bekännelseskrifterna, skiljer tro från otro. Här proklamerar det att den romerska läran lägger tyngdpunkten på den mänskliga verksamheten i bikten, nämligen gottgörelsen (penitens), medan all tyngd för lutheraner är lagd vid tron på att sakramenten är instiftade av Kristus, han som gav apostlarna nycklamakten... Denna romerska undervisning, som hänvisar till förberedelsen måste följaktligen också lära, att eftersom ingen vet sin egen ställning, så är alla förlåtelse oviss. Vad Rom aldrig förstod - och ännu inte förstår - är att 'evangelium (i alla dess former) är Guds kraft till frälsning för var och en som tror.' Rom 1:16. I det fullbordade offret, som evangelium förkunnar, är en evig rättfärdighet en gång för alla vunnen, och när evangelium kommer till oss, i sakramenten eller i andra nådemedel, så fordrar det tro och inget annat än tro... Detta leder uppmärksamheten till orden, som prästen tar i sin mun och offret som han håller i sin hand, och befriar från alla tankar på effektiviteten i förberedelsen, djupet av bättringsånger och en lyckad nattvardsgång. Tanken på den lyckade nattvardsgången, den lyckade bikten, som alltid lämnar den enskilde svävande mellan hopp och förtvivlan, ersätts av det bergfasta ordet, en säker avlösning och det överflödande försoningsoffret.¹⁹

Här ser vi tydligt att syftet med nådens medel är vissheten om frälsningen och seger över ovisshetens monster, den värste av alla terrorister. Mot denna bakgrund kan vi se nödvändigheten av att förstå nattvarden på ett sakramentalt sätt som Guds fullkomliga gåva till oss och inte främst på ett sakrificiellt sätt som vår ofullkomliga gåva till Gud. Det står också klart att sanningen om Kristi kropps och blods verkliga närvaro i nattvardens bröd och vin aldrig nog kan betonas, eftersom den har en direkt existentiell inverkan på själarna, nämligen den saliga vissheten om delaktighet i Kristi eviga och fullkomliga offer.

Fredrik Sidenwall

¹ Sjöstrand, Arvid, Satisfactio Christi, SKDB, Stockholm 1937

² Sjöstrand, Arvid s. 18-55

³ Ibidem s. 108

⁴ s. 110

⁵ s. 111

⁶ s. 111

⁷ s. 111

⁸ s. 111

⁹ s. 112. Detta är Sjöstrands medvetna svar på Auléns stora tes *Christus victor*, vilket senare är den engelska titeln på Auléns arbete om den kristna försoningstanken.

¹⁰ Luther, Martin Stora Galaterbrevskommentaren (1535), svensk tolkning Martin Lindström, SKDB, Stockholm, 1954, s. 308

¹¹ Ibidem s. 309

¹² Schartau, Henric, Biblisk katekes, utg. Av Lechard Johannesson, Studieförlaget, Stockholm, 1955, s. 191

¹³ Luther, s. 322

¹⁴ Luther, s. 322-323

¹⁵ Hardt, Tom G A, The Sacraments of the Altar, <http://members.aol.com/SemperRef/venerable.html> s. 37

¹⁶ Johansson, Torbjörn: Reformationens huvudfrågor och arvet från Augustinus. En studie i Martin Chemnitz' Augustinusreception, Församlingsfakultetens skriftserie nr 3, Församlingsförlaget, Göteborg 1999, s. 254

¹⁷ Chemnitz, Martin: Ministry, Word and Sacraments. An Enchiridion. Translated by Luther Poellot, CPH, Saint Louis, 1981, s. 109 (min övers)

¹⁸ Ibidem s. 109

¹⁹ Hardt s. 37-38 med referens till Apologin IV

Gardells bok ”Om Gud”

Norstedts förlag gav 2003 ut boken ”Om Gud” av Jonas Gardell (284 sidor). Den ägnar sig uteslutande åt Gamla testamentet, men det ryktas att Gardell också arbetar på en bok om Nya testamentet.

Låt mig först konstatera att Gardell är en mycket duktig skribent. Han formulerar flyhänt och lättfattligt vad olika bibelkritikers teorier om Gamla testamentet betyder i klartext. När han nu ger sig in på bibeltolkningens och teologins område, är han noga med att framhålla att han inte är någon fackman som kommer med egna forskningsresultat. ”När jag skriver måste jag ständigt inhämta vad andra, mer lärda än jag, kommit fram till” (s 283). De ”lärda” han ”inhämtar” sina tankar ifrån är uteslutande sådana som utgår ifrån att Gamla testamentet är som alla andra mänskliga boksamlingar en oenhetlig samling av människotankar. Angående Gud utgår de ifrån att han är en mänsklig tankeprodukt, en kombination av olika gudsbilder från olika tider och miljöer. Därför handlar denna bok, skriver Gardell, egentligen inte om Gud utan ”om hur Gud blir Gud” (s 263). Han vill med sin bok ”försöka följa hur de föreställningar växer fram som ligger till grund för det som vi i dag rätt och slätt kallar Gud” (s 14).

Är då Gud bara en människoprodukt enligt Gardell? Tror han inte på en verklig Gud? Är han ateist? Nej, Gardell tror på Gud men inte på Bibelns Gud. Det som enligt Bibeln är den ende sanne och levande Guden är enligt Gardell en sen och omöjlig kombination av en mängd motstridiga gudsbilder. ”Monoteismen har målat in sig i ett hörn varifrån den har svårt att ta sig. Om det bara finns en enda Gud måste han vara bärare av många skiftande gudars egenskaper” (s 213). ”Likafullt förnimmer jag något som jag uppfattar som gudomligt, liksom människan i alla tider och i alla kulturer förnummit något som hon uppfattat som gudomligt och på olika sätt har försökt göra sig föreställningar om det. Det vi idag kallar Gud utvecklas ur en mängd gudsföreställningar och bilder som olika folk och kulturer i Främre Orienten gjorde sig under en period av flera tusen år. De ofta fullständigt motstridiga gudsbilderna återfinns i Bibelns olika texter och går inte att få ihop – eftersom de är utvecklade ur olika föreställningar, olika behov, olika samhällen, olika tider – de går inte att få ihop” (s 249).

När Gardell säger att han är troende menar han alltså att han trots allt tror på ett gudomligt ”det”, ”något som människan uppfattat som gudomligt i tillvaron”. ”Människan har alltid tyckt sig höra en röst från något okänt som vill bli känt, som ropat på henne”, skriver han (s 273). Varför gör sig då människor en gudsbild, varför tror de på något gudomligt i tillvaron? Gardell svarar: ”Självt tror jag att det handlar om en önskan, ett oemotståndligt behov, av att inte vara övergiven. Några gånger under mina bibelstudier har jag känt förtvivlan nalkas, och jag har med något som liknar desperation tänkt att jag inte kommer ut på andra sidan med en gudstro i behåll. Det har känts som om allt som är förnuftigt och rationellt i mig nästan säkert kunnat säga – ja, rent av bevisa för

den jury som är jag – att Gud *inte* finns. Men tror jag? Jajamensan. Lik förbannat” (s 273).

Skillnaden mellan den ende sanne Guden och avgudar

Det är sant att människor i alla tider gjort sig bilder av Gud, men enligt Bibeln blir alla sådana bilder avgudar, felaktiga presentationer av vem den ende sanne Guden är. När Gud gav befallningen till Israels folk att inte göra sig någon bild av Gud (2 Mos 20:4), var bakgrunden den att människor bara kan lära känna och rätt tillbe den ende sanne Guden, HERREN, genom Guds uppenbarelse, Guds självpresentation. En gudstro som bygger på egna funderingar, behov och önskningar, blir alltid en förgänglig människoskapelse. ”Se, de är alla fåfänglighet, deras verk är ett intet, deras avgudabilder är vind och tomhet”, säger Herrens profet (Jes 41:29). ”De som tillverkar avgudar är alla idel tomhet, deras kära gudar kan inte hjälpa” (Jes 44:9). ”Likt fågelskrämmor på ett gurkfält står de där och kan inte tala. Man måste bära dem, ty de kan inte gå” (Jer 10:5). Gardell skriver att Gud i Gamla testamentet är en människogjord gud. Den sanne Guden säger genom sin profet Jeremia: ”Kan väl en människa göra sig gudar? Nej, de gudarna är inga gudar” (16:20). ”HERREN är den sanne Guden, han är den levande Guden, den evige Konungen” (10:10). ”Han har skapat jorden genom sin kraft, han har grundat världen genom sin vishet, och genom sitt förstånd har han spänt ut himlen” (10:12).

Den assyriske kungen Sanherib på 700-talet f Kr gjorde likt Gardell och bibelkritiken ingen skillnad mellan folkens människogjorda gudar och HERREN. ”Vilken bland dessa länders alla gudar har kunnat rädda sitt land ur min hand? Skulle då HERREN kunna rädda Jerusalem ur min hand?” (Jes 36:20). Med anledning av denna smädelse av den levande Guden bad kung Hiskia:

HERRE Sebaot, Israels Gud, du som tronar på keruberna, endast du är Gud över alla riken på jorden. Du har gjort himmelen och jorden. HERRE, böj ditt öra och hör. HERRE, öppna dina ögon och se. Hör alla Sanheribs ord, som han har talat för att häna den levande Guden. Det är sant, Herre, att kungarna i Assyrien har ödelagt alla länder, också sitt eget land. Och de har kastat deras gudar i elden, ty de var inga gudar utan verk av människohänder, trä och sten. Därför kunde de förgöra dem. Men nu, HERRE, vår Gud, rädda oss ur hans hand, så att alla riken på jorden förstår att du är HERREN, endast du (Jes 37:16-20).

Jesajatexten fortsätter:

Då sände Jesaja, Amos son, detta bud till Hiskia: *Så säger HERREN, Israels Gud: Därför att du har bett till mig angående Sanherib, kungen i Assyrien, är detta det ord som HERREN har talat om honom:*

Hon föraktar dig och hånar dig, jungfrun dottern Sion. Hon skakar på huvudet åt dig, dottern Jerusalem. Vem har du hånat och hädat, mot vem har du upphöjt din röst, och högmödiglyft upp dina ögon? Jo, mot Israels Helige (Jes 37:21-24).

Människotankar och olika gudsbilder?

Utgår man likt bibelkritiken ifrån att bibeltexterna är något annat än vad de själva uppger, inte enhetliga texter från Herrens profeter utan olika tiders motstridiga och bristfälliga människotankar med gudsbilder av olika kvalitet, då blir det naturligt att sätta sig till doms över texterna och deras sk gudsbilder och kritiskt fråga: Vilket mänskligt synsätt reflekterar gudsbilderna? Vilka olika människotankar har fått utrymme i texten? Låt oss se hur Gardell tolkar texterna utifrån denna utgångspunkt:

”Som barn var min älsklingsbok Barnens Bibel... Inte tänkte jag på det djupt orättvisa i att Gud favoriserade Abel framför Kain och på ren elakhet struntade i Kains offer” (s 7). Gardell vill inte eller kan inte som vuxen förstå skillnaden mellan ett offer som en följd av tro och ett offer i otro vilket misshagar Gud, ett ämne som Bibeln flera gånger återkommer till. Han anklagar Gud som om han vore en orättvis och elak människa. Att tro sig veta bättre än Gud är genom hela Bibeln ett typiskt kännetecken på avfall från Gud. ”Skulle Gud ha sagt?” sa förföraren (1 Mos 3:1) när synden kom in i världen. ”När dina landsmän säger: Herrens väg är inte rätt, då är det tvärtom deras egen väg som inte är rätt”, sa Herren till profeten Hesekiel (Hes 33:17).

”Vi måste vänja oss av med föreställningen om Gud som en och densamme, som träder fram fix och färdig i Edens lustgård i tidernas begynnelse och sedan inte förändras”, skriver Gardell (s 13f). ”Abrahams Gud är en helt annan än Moses Gud. Jesajas Gud en helt annan än Moses. Det sätt som den ene tänker sig sin Gud skulle den andre finna djupt anstötligt” (s 14). Är bibeltexternas undervisning om Gud bara mänskliga föreställningar, som Gardell tror, kan människan välja och vraka. ”För mig är gudstjänsten ett forum där vi skalar av det vi inte har täckning för, där vi tillsammans och var för sig söker något som somliga av oss kallar Gud” (s 75). Människan ställs i centrum, inte Guds ord. Hon ges myndighet att välja och vraka och upphöja det som passar henne och kalla det Gud.

När Gud uppenbarar sig för Mose som ”Jag Är” och säger: ”Jag är din faders Gud, Abrahams Gud, Isaks Gud och Jakobs Gud” (2 Mos 3:6,14), passar det inte in i Gardells gudsbildstänkande. För honom är ”Jag Är” (HERREN eller Jahve som Gardell skriver) en ny Gud, ”en krigare”, ”en krigsgud” (s 82). ”Ja, denna Gud är slaktens gud, han är utrotningens, mördandets och folkmordens gud” (s 106). Gardell frikänner människan från ansvar inför sin Skapare och tror inte på någon domedag. ”De folkslag som bor i Kanaan har inget ont gjort”, skriver Gardell (s 106), fastän de enligt Bibeln hårdnackat och länge bedrivit de grövsta synder och till slut fyllt sina missgärningars mått.

När HERREN Gud säger: ”Du ska inte ha andra gudar vid sidan av mig” (2 Mos 20:2), betyder det enligt Gardell att ”förbudet att dyrka andra gudar inte uteslöt utan tvärtom förutsatte att andra gudar fanns” (s 103). Detta påstående upprepar Gardell flera gånger i sin bok och hävdar att engudstron (monoteismen) är en mycket sen föreställning i Israel. Men så är inte fallet. Mose och profeterna lär enstämmigt att det bara finns en enda sann, levande och evig Gud, Skaparen av himmel och jord. *Andra gudar ska inte dyrkas, för de är inga sanna gudar utan bara människoprodukter, sådana som Gardell tror att också den sanna och levande Guden är.*

”De har retat mig med gudar som inte är gudar, väckt min vrede med sina tomma avgudar” (5 Mos 32:21).

Gardell vill också göra gällande att ”när Gud äntrade scenen härskade redan en destruktiv makt som Gud besegrade genom att införa ordning i kaos” (s 117). Detta är en grundfalsk tolkning av 1 Mos 1:2: ”Jorden var öde och tom, och mörker var över djupet. Och Guds Ande svävade över vattnet.” Vad här står är att när Gud började att skapa världen, blev inte jorden en bebodd och välordnad planet med en gång. Den var först öde och tom, helt täckt av mörker och vattenmassor. Det betyder inte att Gud tappat kontrollen över det som skulle bli en fantastisk fin boning för växter, djur och människor. Tvärtom hade Gud full kontroll, hans Ande svävade över vattnet. Det förelåg inte alls något kaos. Gardell följer bibelkritikens mytologiska omtolkning av denna vers. ”Djupet”, på hebreiska *tehom*, görs till en destruktiv makt, till en parallell till den babyloniska mytens kaosmonster Tiamat som guden Marduk måste besegra. Nu får Jahve överta Marduks roll. Guds Ande blir ”en gudsvind” och ”svävade över vattnet” görs om till ”svepte fram över vattnet” (Bibel 2000), eftersom det förekommer en stormvind i den babyloniska skapelsemyten.

”När israeliterna slår sig ner i Kanaan kommer Jahve att utmanas av andra gudar och påverkas av dem, och i mötet med andra gudar övertar han ofta deras egenskaper och epitet”, skriver Gardell (s 109). ”När kanaaneerna kallade sin Gud för helig bestämde Jahve sig för att också vara helig” (s 113). ”Det vi kallar Gud har hämtat drag och egenskaper från en mängd olika gudar. Fortfarande användbara är de tillfällen då israeliternas Jahve lånar idéer om den kämpande guden från myterna om den babyloniske guden Marduk och den syriske kanaaneiske guden Baal” (s 127).

”Vi måste välja vilken Gud vi tror på. Vi kan inte hålla fast vid varenda gudom och gudsbild från östra Medelhavsområdet som för några tusen år sedan smög sig in i det komplex som är vårt gudsbegrepp. Stamgudar, höggudar, åskgudar, demoner, krigsgudar, fruktbarhetsgudar samt ett eller annat vulkanutbrott bidrog alla till att skapa det som blivit vår Gud, den ende Guden” (s 135). Så kan man alltså se på bibeltexternas tillkomst och innehåll, om man inte räknar med Bibelns Gud som en sann verklighet utan bara med mänskliga gudsbilder.

Människan sätter sig till doms över Gud

”Hur dåraktiga är ni inte! Ska leret anses lika med krukmakaren? Ska verket säga om sin mästare: Han har inte gjort mig?” (Jes 29:16). ”Ve den som tvistar med sin Skapare – du lerskärva bland jordens lerskärvor! Ska leret säga till den som formar det: Vad gör du? Ska ditt verk säga: Han har inga händer?” (Jes 45:9). ”Ska yxan upphöja sig över honom som hugger med den, eller sågen förhäva sig över honom som sätter den i rörelse? Som om kappen kunde svinga den som lyfter den, eller staven lyfta den som inte är av trä” (Jes 10:15).

För Gardell verkar det naturligt med denna dårskap, att förhäva sig över Gud. Hans bok är full av vanvördnad och hädelser. Några exempel:

- ”Under monarkin blev stamguden en statsgud och en stadsgud – och det hela var plötsligt ganska futtigt, särskilt som Jahve i sin roll som nationens beskyddare ganska snart visade sig värdelös” (s 137f).
- ”Gud hade sedan nomadernas tid förstätt att ge sig själv rätten att ta tillbaka givna löften” (s 159).
- ”Sprickan mellan de olika gudsbilderna blir allt större. Den

väv som benämns Gud trasslar ihop sina sömmar. Guden som svällt och svällt för att ständigt passa nya behov, nya tider, nya samhällsordningar riskerar att spricka” (s 196).

- ”I berättelsen om Noa och Floden är Gud som mest schizofren. Han besegrar urhavet men befäller sedan själv att alla det stora djupets källor åter skall bryta fram, och han låter öppna himlens alla dammluckor och vattnet väljer ner, Gud krossar draken men förvandlas sedan själv till en förintande drake – och eftersom Jahve är den ende Guden kan han som kaosmonster ohejdat förstöra och ödelägga, och ingen skapargud finns som kan hindra honom, för de är nu en och samma. Guden som skapade blev Guden som förgjorde. I hans ansikte kunde nu skönjas den slukade drakens fruktansvärda drag” (s 210).
- ”Vem finns som kan rädda oss från den Gud som slukat alla andra gudar, han som vuxit och svällt tills han blivit den ende allsmäktige Guden, inga gudar är honom lik, inga andra gudar finns” (s 211).
- ”Snarstucken och lättsårad, som vi lärt oss att Jahve var, gav han genast sin tjänare Elia i uppdrag att gå till sändebuden för att fråga dem om det var för att ingen Gud fanns i Israel som de skickats i väg till Ekron, för att fråga Baal till råds? Och bara för att kungen gjort så skulle han dö” (s 217).
- ”Från sin himmel åsåg Jahve sin handlings verkan, han åhörde de döendes skrin och jämmer, och han kände ingenting annat än sin egen iskalla kyla” (s 218).
- ”Att profeternas visioner ofta slog fel blev ett problem. Vem ville lyssna till profeter som uppenbarligen så ofta talade i nattmössan?” (s 248).
- ”När den lidande människan tröttnat på Gud och sätter honom på de anklagades bänk är Guds enda försvar – förutom att han likt en ilsken gorillahanne försöker skrämman till tystnad genom att ryta och banka med nävarna på bröstet – att han faktiskt gör så gott han kan” (s 248).
- ”Är Gud rakt igenom god? Går vi till bibeln måste svaret bli nej. Nej, Gud är inte rakt igenom god” (s 255). ”Vad visar en sådan gud prov på, som förhärdat ett folks hjärtan så att de krigar och på så sätt kan bli slaktade utan förskoning? Hur skall vi döma honom? Skyldig eller icke skyldig? Inte är det godhet. Det är grym, sadistisk ondska” (s 256).

”Att frukta HERREN är början till vishet” (Ords 1:7, Ps 111:10). Där den saknas, som i ovanstående citat, leder det enligt Skriften till ”dårskap” och ”ogudaktighet”. Vi har sett vad följden blir när man inte fruktar HERREN, när den ende sanne Guden betraktas som en människotillverkad gudsbild, en avgud, och när man bortser från att Guds ords undervisning inte är människotankar utan uppenbarad, gudomlig sanning. Texternas budskap och verkliga innehåll blir förvrängt.

Synen på Jesus och GTs profetior om Messias

Gud är alltså inte enligt Gardell ”Den som Är” (JHWH), den Evige, utan ett människoverk som kan kritiseras. ”Gud blir Gud”, skriver Gardell, dvs olika och motstridiga gudsföreställningar blir så småningom en komplex och omöjlig gudsbild, den ende Guden. Hur ser då Gardell på Jesus? Är han, som den kristna trosbekännelsen säger, ”Gud av Gud, ljus av ljus, sann Gud av sann Gud, född och icke skapad, av samma väsen som Fadern”? Ingalunda enligt Gardell. Han är ”ett barn av sin tid och kan uppfattas som både hård, omedgörlig och futtig” (s 268). Han säger också: ”Je-

sus *utväljs* till Guds son, han *föds* inte till det. Att en gud – som Jesus ju så småningom skall betraktas som – föds av en jordisk kvinna (och därtill en jungfru) har inga rötter i israelitisk religion” (s 148).

Eftersom Gardell och bibelkritiken på förhand har bestämt att Gamla testamentet bara kan innehålla tidsbundna människotankar, bortförklaras alla profetior om Jesus Kristus. Om den mesianska profetian i Jesaja 9 skriver Gardell: ”Hur trösterik, vacker och faktiskt befriande Jesaja profetia än framstår i dag är den egentligen en konkret profetia som slog fullständigt fel” (s 168). Gardell bygger på översättningen i Bibel 2000 som i sin tur bygger på bibelkritikens bortförklaring av profetian. Jesaja 9:1 översätts: ”Om den förste slog bara lätt mot Sebulons land och Naftalis land, så har den siste slagit med full kraft västerut, mot landet på andra sidan Jordan, mot de främmande folkens område.” Men så står det inte enligt grundtexten utan: ”I gången tid lät han Sebulons och Naftalis land vara föraktat, men i kommande dagar ska han ge ära åt trakten utmed havsvägen, landet på andra sidan Jordan, hednafolkens Galileen.” Orsaken till denna glädjande förändring ”i kommande dagar” framgår av 9:6: ”Ty ett barn blir oss fött, en son blir oss given. På hans axlar vilar herradömet, och hans namn är: Under, Rådgivare, Mäktig Gud, Evig Fader, Fridsfurste.”

Gardell, som utgår från Bibel 2000, tolkar texten helt inom-världsligt och begränsad till profetens egen tid: ”’Den förste’ och ’den siste’ syftar på två olika assyriska härskare... Jesaja hoppades att en nyfödd (eller nytillträdd) kung med Jahves bistånd skulle värja Juda mot det assyriska hotet. Det var denna kung som skulle vara Underbar i råd... I verkligheten befriades aldrig de delar av landet som lagts under assyriskt styre. Hur trösterik, vacker och faktiskt befriande Jesajas profetia än framstår ännu i våra dagar – och hur mycket vi än ser den som ett förebud om Jesus Kristus – är den alltså egentligen en konkret historisk profetia, som dessutom slog fullständigt fel” (s 242f).

Bibelkritikens bibelsyn

Enligt Bibeln själv har Gud uppenbarat sig för Mose och profeterna. De framförde inte sina egna tankar utan det som gavs dem från Gud, det som Gud på ett övernaturligt sätt lät dem se och höra. Falska profeter däremot profeterade ”efter sitt eget hjärta”, följde ”sin egen ande utan att ha skådat någonting”, förde fram ”falska syner” och ”lögnaktiga spådomar”, sa: ”Så säger HERREN, fastän jag inte hade talat något sådant” (Hes 13:2-7).

Enligt bibelkritiken var också Guds sanna profeter sådana falska profeter. Bibeln innehåller inte Guds uppenbarade sanning utan bara tidsbundna människotankar. Bl a följande ord av Jesus och hans apostlar kan man inte ta på allvar: ”Om ni trodde Mose, skulle ni tro på mig, ty om mig har han skrivit. Men tror ni inte hans skrifter, hur ska ni då kunna tro mina ord?” (Joh 5:46f). ”Helga dem i sanningen, ditt ord är sanning” (Joh 17:17). ”Skriften kan inte göras om intet” (Joh 10:35). ”Jag tror på allt som är skrivet i lagen och hos profeterna” (Apg 24:14). ”Du känner från barndomen de heliga Skrifterna som kan göra dig vis, så att du blir frälst genom tron i Kristus Jesus. Hela Skriften är utandad av Gud” (2 Tim 3:15f).

Gardells bok upprepar en rad bibelkritiska teorier om hur bibeltexterna gradvis har vuxit fram genom att människotankar samlats och bearbetats i omgångar genom tillägg och omtolkningar och till slut blivit en oenhetlig och motsägelsefull bok. Dessa teorier framställs som vetenskapliga fakta. Några exempel:

- ”Skapelseberättelsen som inleder bibeln, och som egentligen är två, får sin utformning ganska sent under Israels historia” (s 14). ”Två av skapelsemyterna har uppkommit hos ökenfolk” (s 228). ”Till sin hjälp när man sätter samman de fem Moseböckerna har man några olika skriftkällor. ’Författaren’ till de äldsta texterna brukar kallas Jahvisten... Andra texter refereras till Elohisten... Vid sidan om Jahvisten och Elohisten tillkommer flera hundra år senare en källa som brukar kallas för Prästskriften... Från början var dessa textsamlingar helt självständiga från varandra. Med tiden kopplades de ihop till större och mer sammanhängande traditionsblock, de flätades samman, löpte som trådar om varandra i en väv, belyste varandra, motsade varandra, kompletterade och upphävde varandra” (s 14f).

Kommentar: Att det skulle finnas två skapelseberättelser i 1 Mos 1-2 är en missuppfattning och de ovan nämnda källskrifterna till Moseböckerna är ett gammalt påhitt, en helt ohållbar teori.

- ”Föreställningen om ett liv efter döden är faktiskt relativt ung i Israels tro. Den finns antydd hos Jesaja och Hesekiel men det är först under iransk påverkan de sista århundradena före Kristus som man mer allmänt börjar tro på ett liv efter döden” (s 123).

Kommentar: Utgångspunkten att Bibeln bara innehåller mänskliga föreställningar leder till gissningar varifrån tankegångarna kommer. Bibeln talar om ett liv efter döden inte bara i sena texter, men när en tidig text talar om liv efter döden förklaras det stycket enligt bibelkritiken vara ett sent tillägg. Påståendet om iransk påverkan kan inte grundas på fakta.

- Gamla testamentet består av ”en mängd olika texter och textfragment nertecknade och redigerade i många omgångar under flera hundra år med påverkan från en mängd kulturer, religioner och samhällen. I bibelns texter finner vi en mängd olika gudsbilder och gudsföreställningar som utvecklas alltefter att människan utvecklas och hennes livsvillkor förändras” (s 135).

Kommentar: Detta är vanliga bibelkritiska teorier som felaktigt presenteras som fakta fastän de bara är en följd av bibelkritikens utgångspunkter och förförståelse.

Dom och frälsning

Gardell har upptäckt att Bibeln innehåller både Guds krav och Guds löften, både dom och frälsning. Denna dubbelhet blir obegriplig för honom. Han skriver: ”Det löper genom bibeln två parallella linjer. Där finns hatet och där finns kärleken. Det går inte

att få ihop. Att jämka samman dem är omöjligt” (s 189). Hans förklaring till dessa två parallella linjer blir följande: ”De stammar från helt olika utvecklingsskeden i människans Gudsförståelse. Vi måste välja mellan dem. Vi måste bestämma oss för vilken linje vi vill följa, vilken väg som vi tror leder fram till Gud” (s 189f).

Dessvärre har Gardell helt missförstått vad det är fråga om. Det är riktigt och mycket viktigt att Bibeln innehåller både dom och frälsning, både lag och evangelium. Dessa två parallella linjer får inte jämkas samman. Man får inte avtrubba lagens krav och dom med evangeliets nåd och förlåtelse, och man får inte förstöra evangeliets villkorlösa nåd och förlåtelse med att blanda in i evangeliet lagens krav och dom. Gör man det, förstör man både Guds lag och Guds evangelium. Det rena, villkorlösa evangeliet är till för dömda, förlorade syndare, inte för sådana som godkänner och försvarar det som Guds lag fördömer. Självrättfärdiga behöver inte Guds tillräknade rättfärdighet som en fri gåva. Men den människa som inte avfärdar Guds lag och dess dom över sitt ofullkomliga liv erbjuds en villkorlös nåd och förlåtelse som genom att mottas blir en oerhörd befrielse och glädje som leder till ett nytt liv.

Gardell vill välja bort det som inte passar honom. Han bestämmer själv hur hans Gud eller gudsbild ska se ut. Guds lag och dom väljer han bort, men därmed har han utan att förstå det också valt bort Bibelns glada budskap, evangeliet. Ty utan Guds lag och dom behövs inget evangelium. Det glada budskapet är just ett glatt budskap för av lagen dömda syndare. Evangeliet rättfärdigförklarar de av lagen dömda bara på grund av Kristi förtjänst, hans ställföreträdande gottgörelse. Jesus är just Frälsaren genom att han har uppfyllt lagens alla krav och tagit vår dom på sig, lidit och dött för alla våra synder. Jesus inbjuder alla syndare att komma till honom. Han är syndares vän. Hos honom finner vi nåd, förlåtelse och frid, en frälsning som föder på nytt.

Det verkar som de kristna som Gardell stött på och kritiserar i sin bok inte har förmått att rätt dela lag och evangelium. Det kan ha bidragit till att Gardell förkastar både Guds lag och Guds evangelium. För Gardell blir evangeliet liktydigt med ”kärleksfull vänlighet” som innefattar ett godkännande av synd. Dömer Gud i sin lag något som en människa för sin del finner förenligt med kärleken till nästan, vill inte Gardell ha med en sådan Gud att göra.

Slutord

Gardells bok och bibeltolkning har fått stor spridning i många av svenska kyrkans församlingar. Biskopar och präster har välkomnat Gardell upp i predikstolen och öppnat kyrkor och församlingshem för de bibelstridiga och kristendomsfientliga uppfattningar som ovan refererats. Man kan inte nog förundra sig över detta. Men är det egentligen så konstigt? De flesta präster och biskopar har ju i samband med sin prästutbildning insupit samma bibelkritik, den som är utgångspunkten för Gardells förkunnelse.

Seth Erlandsson